

Minnesanteckningar

Plats	Bryggaresalen, Strand Hotel, Visby		
Datum	2023-09-27	Tid	kl. 9-11.30
Närvarande	Magnus Nydahl		Heidelberg Materials
	Matilda Hoffstedt		Heidelberg Materials
	Mikael Kullman		Heidelberg Materials
	Karin Comstedt Webb		Heidelberg Materials
	Marcus Laurent		Heidelberg Materials
	Gabriel Dehlin		Heidelberg Materials
	Kerstin Nyberg		Heidelberg Materials
	Jaana Ekblom		Heidelberg Materials
	Emelie Laurin		WSP
	Henrik Selin		WSP
	Anna Bokenstrand		Sweco
	Sarah Ryderheim		Sweco
	Therese Eklund		Sweco
	Andrea Rietz		Sweco
	Anna Bryngelsson		Mannheimer Swartling
	David Hadden		Afry
	Paul Appelkvist		Akustikkonsulten
	Richard Löwenborg		Region Gotland
	Mathias Edsbagge		Region Gotland
	Lise Langseth		Region Gotland
	Alexander Sorby Haddad		Region Gotland
	Jenny Iversjö		Region Gotland
	Sanna Palomaa		Region Gotland
	Anders Lindholm		Region Gotland
	Anna Fagerberg		Region Gotland
	Susanne Storm		Länsstyrelsen Gotland
	Martin Fritz		Länsstyrelsen Gotland
	Betty Hines		Länsstyrelsen Gotland
	Stefan Persson		Länsstyrelsen Gotland
	Kjell Lydänge		Länsstyrelsen Gotland
	Alexandra Colbing		Länsstyrelsen Gotland
	My Mattsdotter Björk		Länsstyrelsen Gotland
	Agneta Green		Länsstyrelsen Gotland
	Simon Hoffman		Region Gotland
	Susanne Pettersson		Region Gotland
	Mats Eriksson		Region Gotland
	Lars-Göran Uddholm		Räddningstjänsten
	Helena Andersson		Region Gotland
	Stefan Persson		Region Gotland
	Tobias Chronneer		Sjöfartsverket
	Malena Bendelin		Region Gotland
	Amanda Hederén		Länsstyrelsen Gotland
	Anna Wejde		Region Gotland

Samrådsmöte med myndigheter på Gotland

Inledning

Matilda Hoffstedt hälsar välkomna.

Presentation av närvarande.

Presentation av samrådsprocessen, ansökans syfte, verksamheten och dess miljöpåverkan

Karin Comstedt Webb presenterar ansökans bakgrund och syfte.

Matilda Hoffstedt presenterar verksamheten och de planerade förändringarna.

Anna Bokenstrand presenterar ansökans planerade omfattning och den miljöpåverkan som verksamheten ger upphov till samt den pågående samrådsprocessen, vilka som blivit inbjudna etc.

Powerpointpresentationen som visades under mötet bifogas denna minnesanteckning.

Tidplan

Region Gotland: Varför är tidplanen satt till driftstart av CCS:en år 2030?

Heidelberg Materials: Vi har tittat på vad som är realistiskt och vad som är rimligt utifrån de förutsättningar som finns med miljötillståndsprocesser etc.

Region Gotland: Vi förstår att tidplanen är viktig för er. Planbesked kommer i november och om det bifalles behöver vi anamma ett annat arbetssätt för att klara er tidplan, det vill vi flagga för. Det kommer krävas något alldeles extra. Det är ju dessutom detaljplaneändringen som avgör byggrätten.

Heidelberg Materials: Det är viktigt att vi har samsyn, vi tar med oss det. Vi är i alla avseenden mottagliga för synpunkter i tidiga skeden och det är vår önskan och förhoppning att det blir så.

Region Gotland: Vi och ni har olika roller i den här processen, det är viktigt att komma ihåg även om vi vill ha samsyn.

Heidelberg Materials: Vi hoppas såklart på bra dialog med statliga myndigheter också.

Region Gotland: Det är för oss viktigt att inte skynda på detaljplaneprocessen på ett sätt som t.ex. ökar risken för att planen sedan överklagas. Vi vill inte ha några skäl för överprövning. Blir det överprövning är det ju inget som vi råder över.

Heidelberg Materials: Vi vet inte vad som händer vid ett sådant scenario men vi behöver sluta avtal med andra partners och därför är det viktigt för oss att tidplanen håller. Vi vill hitta förutsättningarna för att klara det här.

Utsläpp till vatten

Region Gotland: Kan ni utveckla hur ni tänker med kylvatten?

Heidelberg Materials: Vi undersöker hur vi ska kyla delar av CCS-anläggningen och tittar på olika tekniker, kylvatten är en av de tekniker som undersöks.

Region Gotland: Sker det utsläpp av kylvatten redan idag?

Sweco: Ja, det sker utsläpp av kylvatten i befintlig verksamhet.

Länsstyrelsen: Dagvattenhanteringen ser vi som en stor miljörisk, bra att ni ska utreda det. Vi vill skicka med att vi vill ha en tydlig kartläggning med alla dagvattenledningarna både i hamnen och inom fabriksområdet för att säkerställa att allt dagvatten samlas upp. Reningsanläggningen i dagsläget är undermålig men det framkommer inte jättetydligt i samrådsunderlaget.

Länsstyrelsen: Gällande miljö kvalitetsnormer (MKN) för kustvatten vill vi lyfta att ni ska titta på alla kvalitetsfaktorer och ni behöver inkludera undersökningar i havsmiljön för att kunna svara på hur verksamheten påverkar MKN. Vi undrar också om ni ska titta på Bogeviden utifrån MKN?

Sweco: Menar ni alla kvalitetsfaktorer, d.v.s. även de som inte påverkas?

Länsstyrelsen: Nej, bara de som är relevanta, t.ex. hydromorfologiska kvalitetsfaktorer.

Sweco: Vi kommer att göra en recipientbedömning där vi tittar på alla relevanta kvalitetsfaktorer. Vi kommer att göra olika modelleringar för olika moment, t.ex. för kylvatten, för att avgöra inom vilket område vi kommer att titta. Vi kommer titta på både naturvärden och MKN.

Region Gotland: Vi tycker att det är bra att en dag- och släckvattenutredning görs. Vid en tidigare brand rann släckvatten i väg på olika ställen. Vi vill inte ha släckvattnet till avloppsreningsverket. I utredningen vill vi ha svar på var släckvattnet hamnar och hur ni ska hantera det samt hur dagvattnet samlas upp så att det kan hanteras på ett bra sätt.

Samrådsprocessen

Region Gotland: Är Försvarsmakten med i samrådsprocessen?

Sweco: Ja, de är inbjudna att lämna synpunkter.

Länsstyrelsen: Kan ni utveckla hur ni tänker med samrådsprocessen framöver? Kommer det fler samrådsmöten? Det finns många detaljfrågor som kan behöva diskuteras.

Sweco: Det finns ingen plan för samrådet efter 17 oktober men vi tar gärna emot konkreta förslag. Om det finns önskemål om vidare diskussion kan vi såklart lösa det.

Buller

Länsstyrelsen: Det finns ju problem med buller redan i befintlig verksamhet och många åtgärder har ju gjorts/planeras. Hur tänker ni lösa det framåt om det tillkommer ytterligare bullerkällor, främst under anläggningsfasen?

Akustikkonsulten: Bullersituationen idag är komplex, det finns som ni säger ett åtgärdsprogram för befintlig verksamhet men det sker även åtgärder för att ge utrymme för annan bullrande verksamhet framåt. Arbetet pågår och vi ska inte föregripa resultatet nu. Sen vill jag även klargöra att anläggnings- och industribuller berörs av olika generella riktvärden. Vi kommer titta på båda i bullerutredningen.

Länsstyrelsen: Bra, det var det vi var ute efter.

Akustikkonsulten: I utredningen kommer vi att tydliggöra skillnaden mellan anläggnings- och industribuller och vilka krav de omfattas av då de enligt domstolspraxis ska skiljas åt.

Transporter

Länsstyrelsen: Ni har ju ett avtal med Nordkalk för att köra sten till fabriken, vi skulle föredra om dessa transporter gick via båt, går det att ordna?

Heidelberg Materials: Transporterna från Nordkalk omfattas av befintligt tillstånd för tåkterna. P.g.a. det korta täktillståndet är vi just nu beroende av sten från Nordkalk då vi behöver förstärka försörjningen av sten men detta behov kommer att försvinna om vi beviljas ett längre täktillstånd.

Utsläpp till luft inkl. lukt

Länsstyrelsen: Vi förstår det som att det kommer att ske nya luftutsläpp p.g.a. de planerade förändringarna och förutsätter att dessa redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen. Vi vill veta vilka ämnen som kommer släppas ut, i vilka halter och hur de ska renas. I samrådsunderlaget nämns t.ex. kväveoxider men inte PAH:er, det vill vi gärna också ha information om. Inom tillsynen har det också pratats om att det skulle göras luftmätningar i Slite samhälle men det framgår inte av samrådsunderlaget att så ska ske. Vi ser positivt på sådana mätningar.

Heidelberg Materials: Vi tar med oss det.

Region Gotland: Kommer en luktutredning att ingå? Ni ska ju lagra annat avfall och gå över mer till biobränslen. Ska aminerna hanteras i ett helt slutet system eller finns risk för lukt?

Heidelberg Materials: Lukt ingår i den luftutredning som görs. Gällande aminer kommer en mindre del att släppas ut från systemet, men eftersom aminer är dyrt vill vi minimera mängden som släpps ut. Vi bedömer inte att aminerna kommer att påverka luftbildningen.

Afry: Vi gör en spridningsberäkning för allt som släpps ut och detta inkluderar även lukt.

Detaljplanefrågor

Region Gotland: Om vi bortser från miljö tillståndet ser vi möjligheter att exploatera mark i Slite vilket gör att vi kommer in på detaljplanefrågor. Vi behöver förhålla oss till buller och luftutsläpp då.

Region Gotland: Ni nämner inte planprocessen i samrådsunderlaget vilket är synd, då förloras en del information och möjligheten att diskutera det. Vi förstår att det är separata processer men det finns en risk att viktiga frågor faller mellan stolarna.

Heidelberg Materials: Även om det inte ingår i den formella samrådsprocessen nu, diskuterar vi gärna frågor kopplat till det här också. Vi behöver ha en dialog om det här för att processerna ska bli så smidiga som möjligt.

Mannheimer Swartling: Trafiken är en del av ansökan som en följdverksamhet och om det finns önskemål om mer information kan vi så klart förse er med det i viss mån. Vi har ingen helt färdig plan, men det finns mer information om ni så önskar.

Region Gotland: Vägen genom fabriksområdet behöver finnas med.

Region Gotland: Ni har i samrådsunderlaget skrivit att närmaste bostäder är 100-150 m bort, jag anser att det är kortare. Ni behöver därför klargöra hur ni tänkt när ni mätt, det är viktigt för planprocessen.

Sweco: Tack, vi tar med oss det.

Region Gotland: Ett medskick är att utredningarna för fabriken kopplat till luft, dagvatten och buller även blir viktiga för detaljplaneprocessen.

Heidelberg Materials: Vi tar med oss det.

Anläggningsskedet

Region Gotland: Fabriken kommer ju att vara i full drift medan ni bygger om, vi ser gärna därför att det i miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) beskrivs hur trafiken kommer att belastas med avseende på detta, hur ni ska hantera bygget, husera arbetare etc. Vi anser att MKB:n vinner på detta då vi i så fall slipper ställa dessa frågor i ett senare skede. Vi har också några funderingar kopplat till ny utfart på Solklintsvägen eftersom det saknas en ritning i samrådsunderlaget på hur avfarten ska anläggas m.m.

Heidelberg Materials: Planen är att fylla igen tunnarna mellan Västra brottet och Östra brottet och vattenfylla Västra brottet. Vi undersöker möjligheten att anlägga en väg i den norra delen av verksamhetsområdet och den skulle i så fall kunna ansluta till Solklintsvägen, detta hanteras dock inom planprocessen.

Region Gotland: Bra, då kommer det att beskrivas.

Region Gotland: I samrådsunderlaget nämns preliminära lagringsytor under anläggningstiden, ni har dock inte preciserat vilka fastigheter det rör sig om. Eftersom trafiken kommer att öka vore det bra om ni kunde precisera det.

Sweco: Vi tar med oss det.

Länsstyrelsen: För anläggningsarbeten i vattnet är det viktigt att beskriva tidplan för olika moment, varaktighet, tid på året etc. Detta gäller även för land.

Heidelberg Materials: Vi tar med oss det.

Hamnen

Region Gotland: Vi utgår från att muddringen i farleden inte kommer att påverka övrig sjöfart.

Heidelberg Materials: Det är korrekt, vi är själva beroende av att kunna nyttja farleden under anläggningsskedet.

Region Gotland: Fotomontaget för ombyggnationen av piren visar på genomströmning under piren, det tycker vi är bra eftersom vattenmiljön i viken inte får försämrats. Vi hoppas på en sådan här lösning och att det beskrivs i miljökonsekvensbeskrivningen.

Heidelberg Materials: Bra påpekande, piren kommer att stå på pålar så det blir fritt vatten under.

Region Gotland: Bra, beskriv det tydligt.

Länsstyrelsen: Muddringsarbetena kan medföra att det blir aktuellt med en arkeologisk utredning, ni får gärna ha en dialog med oss om detta. Det finns en fornlämning och en kulturlämning i norr som planeras att ingå i verksamhetsområdet, vi ser vissa tveksamheter med detta.

Heidelberg Materials: Vi behöver alltså motivera varför forn- och kulturlämningarna behöver ingå i verksamhetsområdet.

Länsstyrelsen: Ja.

Avgränsning fabriks- och täktillstånd

Länsstyrelsen: Vad är anledningen till varför länshållningen av Östra brottet är inkluderat i ansökan om tillstånd till täktverksamheten och inte i ansökan om tillstånd till fabriken?

Mannheimer Swartling: Det är eftersom grundvattenpåverkan är en så pass stor fråga i täktprövningen, då vill vi samla allt kopplat till grundvattnet i en och samma prövning.

Länsstyrelsen: Tack, då förstår vi. Länshållningen av Östra brottet är ju en förutsättning för driften av fabriken.

Länsstyrelsen: Nollalternativet är ju alltid en svår diskussion. Befintligt täktillstånd gäller ju för fyra år, vad händer om fabriken inte har en täkt som kan förse den med sten?

Heidelberg Materials: Vi behöver såklart en långsiktig råvaruförsörjning för att driva fabriken, de hänger ihop. Vi behöver få klart det långa täktillståndet innan investeringsbeslutet för CCS:en tas.

Resurshushållning

Länsstyrelsen: Ni har inte redovisat att ni planerar en utredning om resurshushållning; hur har ni tänkt med val av råvaror som går in i processen och hur det kan påverka energianvändningen.

Sweco: Vi kommer att redovisa en hel del i miljökonsekvensbeskrivningen som vi inte har specifika utredningar för. Det görs också tekniska utredningar där energifrågan är en mycket viktig del.

Länsstyrelsen: Energifrågan är väldigt viktig del för oss och vi kommer att skriva lite om det i yttrandet. Det vore bra om ni kunde redogöra för vilka tekniska utredningar som ska göras.

Länsstyrelsen: Hur tänker ni med eventuellt utsläpp av kylvatten till havet. Det är viktigt att ta hand om den rest- och spillvärme som uppstår.

Heidelberg Materials: CCS kräver mycket energi så det ligger i sakens natur att vi vill återvinna så mycket restvärme som möjligt. Vi undersöker olika tekniker med värmepumpar etc. för att på så sätt minska värmebehovet.

Länsstyrelsen: Om ni ska släppa kylvatten vill vi veta volymer och att ni beskriver hur ett framtida klimatscenario med uppvärmt vatten kan påverka omgivningen.

Heidelberg Materials: All restvärme kan inte återvinnas rent tekniskt, därför kommer det att finnas ett visst kylbehov men vi undersöker hur mycket havsvattentemperaturen kommer att öka.

Sweco: Vi gör en kylvattenmodellering där vi tittar på utgångstemperatur, volym vatten, hur plymen sprids, hur olika organismer påverkas etc. och kommer sedan att göra en konsekvensbedömning.

Länsstyrelsen: Kommer ni titta på olika årstider?

Sweco: Ja.

Risker

Länsstyrelsen: Gällande koldioxid och riskbilden har vi en dialog med Länsstyrelsen Stockholm om Värtaverket, vi antar att ni har koll på det?

WSP: Ja.

Räddningstjänsten: Koldioxid innebär ju en ny risk där ni behöver redovisa hur ni ska hantera detta. Gällande ökade mängder bibränslen har ni ju en händelse om året som är relaterat till lagringsvolymerna av bibränslen så det är viktigt att redovisa hur släckvatten ska hanteras. Ni behöver också redogöra för vilken förmåga ni och vi behöver ha med avseende på bränder. Det är viktigt att vi kan ha en diskussion om detta.

Heidelberg Materials: En del av lösningen för lagringsvolymerna hamnar i planprocessen då vi vill kunna bygga nya lager.

Område av betydelse för Försvarets civila del

Länsstyrelsen: Vi vill bara påpeka att det i samrådsunderlaget står att verksamhetsområdet omfattas av riksintresse för Totalförsvarets civila del, men att det egentligen handlar om ett *område av betydelse* för Totalförsvarets civila del. Området överlappar dock med ett riksintresse och vi vill att ni i miljökonsekvensbeskrivningen även redovisar hur riksintresset påverkas.

Länsstyrelsen: Vi är ju en bred myndighet som behöver ta hänsyn till mycket lagstiftning. När vi ser på området som är av betydelse för Totalförsvarets civila del ser vi motstridiga intressen i ansökan. Vi kommer att samråda med Försvarmakten om det här. Vi kan inte vara speciellt tydliga i den här frågan men vi behöver hitta ett forum för att diskutera det här.

Heidelberg Materials: Det förstår vi.

Bränslen

Region Gotland: Det står lite information i samrådsunderlaget om vilka bränslen ni kommer att söka tillstånd för, det behöver stå i MKB:n. Kommer ni att beskriva vad som kommer att hända om ni inte får tag på de bränslen som ni vill ha? Anläggningen ska ju bli klimatneutral p.g.a. CCS:en, men ni behöver ju bibränslen också för att klimatkalkylen ska gå ihop. Det vore bra om ni har balansberäkningar gällande det här i MKB:n. Det finns ju en del "smutsiga" bränslen som ingår i biibränslen också.

Heidelberg Materials: Vi kommer att resonera kring bränslen i ansökan, men vi kan inte vara hur specifika som helst då marknaden hela tiden utvecklas. Det vi kan säga är att vi inte vill ha någon begränsning gällande biibränslen som vi har idag. Vi vill bara ha hållbara bränslen som vi kan tillgodoräkna oss i en klimatkalkyl. Vi kommer att behöva ett tillstånd som också tar höjd för att saker händer i omgivningen som påverkar tillgången på bränslen men som vi inte kan påverka. Vårt mål är att gå mot mera hållbara biibränslen men vi behöver ha en plan i fall saker som vi inte kan påverka sker för att kunna fortsätta vår verksamhet.

Övrigt

Länsstyrelsen: I miljökonsekvensbeskrivningen behöver ni utveckla bästa möjliga teknik för samtliga delar av processen och inte bara fokusera på BAT (bästa tillgängliga teknik).

Region Gotland: Om GEAB behöver mark för ställverk och vill kunna använda regionens mark, behöver de inkomma med det till oss så snart möjligt.

Heidelberg Materials: Vi har ett pågående arbete för att hitta lämplig mark. GEAB kommer återkomma om det visar sig att regionens mark är mest lämplig.

Region Gotland: Vi vill påpeka att det inte är GEAB som avgör vilken mark som är lämplig, det gör vi.

Heidelberg Materials: Vi tar med oss det.

Region Gotland: Ni behöver beskriva kringeffekter på samhället, behov av boende under anläggnings- och driftskede, behov av service i lokalsamhället, vilka positiva och negativa effekter som kan förväntas.

Heidelberg Materials: Ja vi kommer att titta på det här. Det är inte möjligt att inhysa hundratals personer i Slite enligt regionen, vi kommer därför titta på möjligheter att ha boende på andra ställen än i Slite under byggperioden. Vår målbild är såklart att folk som jobbar under byggfasen ska vilja stanna kvar på ön efteråt.

Länsstyrelsen: Vi har ingen färdig åsikt i frågan men vi ser gärna att ni argumenterar och beskriver tydligt varför ni inte anser att fabriken ska ha ett tidsbegränsat tillstånd.

Mannheimer Swartling: Vad vi vet finns det inga fabriker i Sverige som har tidsbegränsat tillstånd, men vi kan såklart motivera varför.

Region Gotland: Vad betyder konkurrenskraft för er?

Heidelberg Materials: Vi kan förtydliga det vi pratade om tidigare. Vi har idag ett pris på koldioxid i EU och det tror vi kommer att öka samtidigt som tillgången till utsläppsätter minskar. Det blir en ökad kostnad för oss hela tiden. I framtiden kommer det inte finnas legala förutsättningar för att släppa ut koldioxid och då är det antingen så att vi gjort en omställning eller inte. Det är oerhört viktigt för oss att klara den här omställningen så fort som möjligt då det på sikt handlar om att vi inte kommer ha någon verksamhet i Europa om vi inte ställer om.

Region Gotland: Jobbar ni tillsammans med regeringen kring era utmaningar om tillståndsprocessen? Vi som sitter på myndighet har såklart samma mål som ni men vi är bundna av formalia och demokratiska processer. Vi ska såklart göra det bästa vi kan men vi behöver förhålla oss till vissa saker.

Heidelberg Materials: Vi har en stor utmaning framför oss och vi för dialog med beslutsfattare gällande hur vi kan göra det här på ett rättssäkert sätt. Vi vill gärna skicka med er att lyfta frågor och synpunkter så fort som möjligt så att vi kan få tillstånd enligt vår tidplan.

Region Gotland: Vi ska göra vårt bästa men vi kan inte stanna alla andra processer för att bara fokusera på det här om ingen säger till oss att göra det.

Avslut

Länsstyrelsen: Tveka inte att kontakta oss så att ni får de synpunkter som ni behöver. Vi kommer att lämna ett skriftligt yttrande också.

Sweco: Sista dag för att lämna synpunkter är den 17 oktober. Hör gärna av er om ni behöver mer information i själva samrådet. Vi arbetar med en mängd olika utredningar och planerar att lämna in ansökan under Q1 2024.

Mötet avslutas

Minnesanteckningarna upprättade av
Sarah Ryderheim